

Zápis zo stretnutia zainteresovaných aktérov Agendy 2030 k téme Udržateľné sídla a krajina v kontexte zmeny klímy

Miesto stretnutia: Bratislava, 6.4.2018

Prítomní: Eva Albertová, Valéria Bankóová, Martina Barancová Paulíková, Eduard Donauer, Monika Gašparová, Martin Giertl, Peter Guštafik, Zuzana Hudeková, Martin Kinčeš, Alena Kozlayová, Daniel Lešínský, Branislav Mamojka, Juraj Melichár, Viktória Miklósová, Karolína Miková, Miroslav Mojžiš, Zora Pauliniová, Elena Pätoprstá, Peter Rusnák, Sandra Salamonová, Pavol Stano, Andrej Steiner, Lena Sýkorová, Dana Šimová, Matúš Škvarka, Marcel Zajac, Anna Zemanová

Cieľ stretnutia: Validovať/ **podrobiť** oponentúre návrh priorit implementácie Agendy 2030 pre Slovensko [1]a vytvoriť podklad pre rozhodovanie Rady vlády pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj s dôrazom na tému *Udržateľné sídla a krajina v kontexte zmeny klímy*.

Program:

10:00 – 11:30

Predstavenie implementačného rámca Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj

Sandra Salamonová, Odbor koordinácie Agendy 2030 (prezentácia v prílohe)

Informácia o participačnom procese

Karolína Miková, facilitátorka PDCS, o. z. (prezentácia v prílohe)

Predstavenie návrhu prioritných tém implementácie Agendy 2030 pre Slovensko

Dana Šimová, konzultantka (prezentácia v prílohe)

Diskusia k navrhnutým prioritným témam – návrh zmien a doplnení, prípadne návrh horizontálnych princípov

Bližšie predstavenie témy Udržateľné sídla a krajina v kontexte zmeny klímy

Miroslav Mojžiš, ekonóm so zameraním na politiku regionálneho rozvoja a politiky EÚ (prezentácia v prílohe)

11:45 – 13:30

Diskusia v dvoch skupinách – pripomienkovanie zarámčovania témy a návrh zmien a doplnení k téme Udržateľné sídla a krajina v kontexte zmeny klímy

13:30 – 14:00

Sumarizácia záverov diskusií z dvoch skupín, dohody o ďalších krokoch

Hlavné pripomienky a návrhy v diskusii k celkovému dokumentu:

Zaznela výhrada voči nadväznosti medzi stanovením priorít implementácie Agendy 2030 pre Slovensko a tvorbou Národného Investičného plánu (NIP), ktorý je už v procese posudzovania vplyvov na životné prostredie (SEA) a v medzirezortnom pripomienkovom konaní (MPK).

K celému dokumentu Prognostického ústavu SAV (Východiská prípravy národných priorít implementácia Agendy 2030) zaznelo, že mu chýba preambula, o ktorú by bolo možné sa oprieť a z ktorej by bolo možné vychádzať pri definovaní výziev a praktických spôsobov ich riešenia. Účastníkom zároveň chýbali v diskusiách samotní autori dokumentu.

V úvode diskusie pripomenulo viacero účastníkov, že tému presahuje niekoľko prierezových princípov – konkrétne boli spomenuté: **priestorový prístup** (regionálne rozdiely, ako aj rozdielne potreby a priority rozvoja medzi sídlami a vidiekom), **prístupnosť** (dosiahnuteľnosť, dostupnosť, najmä procesná stránka jej uplatňovania či vymožiteľnosti, napr. ešte stále sa navrhujú stavby, ktoré sú neprístupné pre osoby so zdravotným postihnutím), alebo **nediskriminácia, kvalita života** (ktorá by sa mohla stať prierezovou prioritou a nemala by byť riešená len v téme zdravia), či **ľudskoprávny aspekt**.

Zaznelo, že v dokumente nie je spomenutý kľúčový problém, a tým je správa vecí verejných (governance), a to, čo je potrebné zmeniť je riadenie procesov, nastavenie mechanizmov rozhodovania, ktoré by mali byť systémové. Ako príklad zaznelo rozhodovanie vlády SR na výjazdových zasadnutiach o miestnych stratégiách. Pri rozhodovaní je potrebné dodržať princíp subsidiarity - o miestnych veciach rozhodovať miestne, o regionálnych regionálne, a len o celoštátnych na úrovni vlády SR.

V materiáli Prognostického ústavu SAV chýba vyargumentovanie (príčinné súvislosti), prečo je zvolených práve týchto päť priorít, aj ako zdôvodnenie toho, ako je postavená tabuľka priorít a výziev (pre účastníkov to nie je spontánne zrozumiteľné). Vypracovaný dokument podľa účastníka vyžaduje zásadné zmeny, aby prioritami boli skutočne zásadné oblasti pre rozvoj Slovenska do roku 2030.

V diskusii zaznelo, že odolávať megatrendom nemusí byť realistický prístup. To čo je potrebné je budovanie odolnosti a znižovanie zraniteľnosti voči **dôsledkom** megatrendov/ adaptácia na dôsledky megatrendov. A súčasne niektoré megatrendy môžu mať pozitívne dopady.

Vo vzťahu k megatrendom tiež zaznela pripomienka účastníka, že nikde v dokumente Prognostického ústavu SAV nie je adresovaná téma veľkých migračných pohybov, či už v dôsledku bezpečnostnej situácie, alebo zmeny klímy. Rovnako v prioritách a výzvach táto téma úplne absentuje.

Účastníkov zaujímalo, čo sa udeje s výsledkami participatívneho procesu a ako budú využité. Formulovali silnú potrebu spoločnej diskusie v rámci ďalšej fázy procesu tvorby stratégie, a to o konkrétnych cieľoch, ako aj pri meraní ich plnenia.

K téme **Eliminácia chudoby a sociálna inklúzia** zaznelo:

V podstate celý dokument je postavený na sektorovom prístupe a chýba v ňom zohľadnenie regionálnych disparít, obzvlášť tých, ktoré sa viažu k téme chudoby. ak by bol východiskom priestorový rozvoj/ prístup, umožňoval by nachádzanie efektívnejších riešení.

Zaznel návrh vo výzve *Vytvorenie inštitucionálneho rámca pre spravodlivé prerozdelenie disponibilných zdrojov* zmeniť slovo *spravodlivé* na *solidárne*, lebo presnejšie vystihuje požadovanú podobu systému prerozdelenia.

K téme **Právny štát, demokracia a bezpečnosť** účastníkovi chýbalo pomenovanie výziev lokálnych samospráv, zameranie na procesné riadenie samospráv, téma otvárania samospráv voči občianskym združeniam a občanom.

K téme **Udržateľný ekonomický rast pri starnúcej populácii a v meniacom sa globálnom prostredí** boli navrhované doplnenia:

- k obehovej ekonomike doplniť aj odpadové hospodárstvo,
- v tejto téme by mala byť riešená nízkoemisná logistika, vrátane dopravných služieb (tovary, osoby, ...),
- v tejto téme by mala byť riešená energetika v kontexte zmeny klímy.

Hlavné pripomienky a návrhy, ktoré zazneli v diskusii k téme Udržateľné sídla a krajina v kontexte zmeny klímy:

Zaznela požiadavka, aby výzvy boli formulované v nadväznosti na hlavné megatrendy určujúce budúce smerovanie Slovenska. Ako príklad boli menované: **zmena klímy**, ktorá sa stáva absolútnou prioritou globálne ako aj pre Slovensko, a **znečistenie životného prostredia**. Vývoj pri reagovaní na tieto megatrendy je však nutné deliť podľa regiónov, keďže klíma má odlišný vplyv na rôzne regióny.

K samotnej téme o udržateľných sídlach a zmene klímy bol prednesený návrh rozdeliť klímu a životné prostredie (ako 2 megatrendy) na dve samostatné témy.

Vo vzťahu ku zmene klímy (ako hlavnej téme, ktorá sa premieta na krajinu aj sídelné prostredie) bolo navrhnuté zoskupiť v nej zadané výzvy do dvoch podtém – adaptácia a mitigácia. Ekosystémy, ekonomické systémy a sídelná štruktúra by mali byť podmnožinami. Adaptácia by sa mala deliť podľa prostredia, teda sídiel a krajiny a mitigácia by sa mala deliť podľa sektorov; hlavne energetika a doprava s dôrazom na nízkouhlíkový prístup. Dopravu treba zároveň riešiť v širšom kontexte, nielen ako infraštruktúru, ale v zmysle mobility a dopravného plánovania, čo je prepojené s plánovaním sídel. V oboch deleniach, aj v mitigácii, aj v adaptácii by mal byť pridaný dovetok s dôrazom na ľudskoprávny aspekt (napr. s dôrazom na najviac ohrozené skupiny a sektory).

V druhej skupine bol diskutovaný návrh na vnútorné rozdelenie témy na:

- A. **Udržateľné sídla a regióny.** V rámci tejto témy by mali byť adresované okruhy tém:
- a. Politika miestneho a regionálneho rozvoja. (V súčasnosti platná Konceptia mestského rozvoja SR do roku 2030 je vágna, bez špecifických cieľov a bez rozpočtu).
 - b. Územný rozvoj (potreba kvalitného priestorového plánovania udržateľných sídiel a inteligentné mestá).

- c. Integrovaná a inteligentná doprava, (vrátane bezemisnej mobility v mestách ako i hľadanie možností ako znižovať počet áut).
- d. Manažment odpadov (prvotný cieľ je redukcia tvorby odpadu, až následne triedenie a manažment komunálneho odpadu).
- e. Klimatické zmeny v sídlach – adaptácia a mitigácia.
- f. Znečistenie vody, vzduchu, hluk a pod.

B. Krajina v kontexte zmeny klímy V rámci tejto témy by mali byť adresované okruhy tém:

- a. Nová paradigma pre rozvoj vidieka.
- b. Prírode blízke pôdohospodárstvo vrátane ekosystémových služieb.
- c. Udržateľné poľnohospodárstvo, lesníctvo a vodné hospodárstvo (to čo robíme v krajine, ako nám slúži, ako by sme mali spoluexistovať).
- d. Udržateľný turizmus,
- e. Biodiverzita – agroekosystémy (opeľovanie), diverzifikované hospodárenie

Aktéri v tejto skupine podporovali návrh presun témy znečistenie ovzdušia do témy Zdravie a kvalita života.

Opakovane zaznievalo, že v materiáli chýba zhodnotenie súčasného stavu pripravenosti Slovenska na dopady zmeny klímy a scenáre postupu v budúcnosti. Ďalej bolo konštatované, že chýba scenár budúceho vývoja v prípade, že to čo dnes hodnotíme ako negatívne nebudeme schopní zvrátiť.

Zúčastnení artikulovali potrebu pomenovať víziu toho, ako si v roku 2030 predstavujeme udržateľné sídla, regióny a krajinu.

Viacerí prítomní vnímajú ako zásadné, že v materiáli je málo rozpracovaná téma dopravy. Táto téma by mala obsahovať: dopravné plánovanie, dopravnú infraštruktúru, dopravnú mobilitu a nízkoemisné dopravné služby/logistiku. Súčasne by mali byť adresované negatívne dopady dopravy ako sú hluk, znečistenie a väčšie zameranie na globálny rozvoj/vzťahy ako na miestny rozvoj.

Zazneli pripomienky, že materiál neobsahuje novú **paradigmou na rozvoj vidieka**. Život na vidieku sa rapídne zmenil, ale nejestvuje nástroj na jeho usmernenie, čo sa premieta v poľnohospodárstve a má vplyv aj na udržateľnosť krajiny. Zásadný vplyv má i diverzita poľnohospodárskej výroby. Je potrebné sa zamerať na diverzifikované hospodárenie v krajine podľa prírodného potenciálu územia. Cieľom by malo byť prírode blízke pôdohospodárstvo odolné voči extrémnym vplyvom počasia.

Aktéri sa jednoznačne zhodli na potrebe dopracovať ekosystémové služby. Padol návrh na ekonomické vyčísľovanie environmentálnych hodnôt (vody, pôda nielen z hľadiska bonity), pričleniť k environmentálnym hodnotám ekonomické vyčíslenie. Týmito témami sa u nás zaoberá ekonómka Tatiana Kluvánková-Oravská, pričom Slovensko patrí v danej oblasti medzi lídrov; vo svete sú známe práce napríklad Elinor Ostrom.

Viacerí diskutujúci zdôrazňovali potrebu zaoberať sa v dokumente klímou, stavom vody a pôdy. Je potrebné stanoviť si ukazovatele pre rok 2030, **koľko bude pôdy, lesného porastu, biodiverzitého a vodozádržného územia**. Súčasne znela požiadavka na kompenzácie pre vlastníkov lesov za mimoprodukčnú činnosť (keďže chýbajú zadané hodnoty mimoprodukčných funkcií lesa a kvantifikovaná cena udržateľnosti). Tiež znelo upozornenie na aspekt sociálnej spravodlivosti v téme adaptácie na zmenu klímy, a to v tom zmysle, aby najchudobnejší nedoplácali na navrhované opatrenia.

V kontexte zmeny klímy je potrebné hovoriť aj o energetike a podobne ako v téme odpadov i tu je potrebné vychádzať z faktu, že najefektívnejšia je energia, ktorá sa nemusí vyrobiť (viď dokument Čistá energia pre Európanov a Európanky).

Jeden z prítomných aktérov navrhol prioritizáciu opatrení v časti... *moderný systém energie pre všetkých* (štvrtá odrážka): najprv znižovanie spotreby energie a palív, potom zvyšovanie energetickej efektívnosti, následne udržateľné využívanie obnoviteľných zdrojov energie a na záver udržateľný, spoľahlivý a moderný systém výroby a spotreby energie pre všetkých.

Diskutujúci zdieľali potrebu prioritizácie tém v oblasti odpadov, energetiky a dopravy. Zhodli sa na potrebe zdôrazniť vo všetkých troch témach fakt, že najefektívnejšia doprava je žiadna doprava, najekologickejšia energia je nespotrebovaná energia, rovnako ako nevyprodukovaný odpad.

Účastníci konštatovali, že vo vzťahu k téme udržateľných regiónov bude potrebné nielen zdefinovať udržateľnosť, ale aj zmeniť paradigmu, pretože aby regióny mohli byť udržateľné, potrebujú si sami stanovovať priority a posilňovať vlastnú sebestačnosť (na rozdiel od nariadení z celonárodnej úrovne). Okrem sebestačnosti je potrebné definovať aj spravovanie regiónov (angl. governance) s možnosťou vlastného rozhodovania.

Zaznel návrh na doplnenie Hlavných výziev o samostatnú výzvu k *biodiverzite a kvalite životného prostredia* (ovzdušie, voda, pôda, potraviny – s presahom do témy zdravia).

Jeden z účastníkov navrhol, že by bolo dobré vo všeobecnosti nahradiť termín “udržateľný” termínom “odolný”.

Počas diskusie boli navrhnuté tieto konkrétne zmeny a doplnky analytického textu:

Východiská prípravy národných priorít implementácie Agendy 2030:

- k prehľadu existujúcich dlhodobých stratégií SR (strana 25) doplniť okrem nízkouhlíkovej aj environmentálnu stratégiu,
- v texte je uvedené, že v mitigácii si SR vedie dobre (pozícia Slovenska, str. 22) čo je pravda len do roku 2020, potom prídu na rad opatrenia, ktoré budú vyžadovať väčšie investície a úsilie,
- doplniť opis dopadov a príčin zmien klímy (vrátane dopadov na vodu a pôdu),
- doplniť to, aký vplyv má využívanie ekosystémov na zmenu klímy
- doplniť trend „green cities“ (zeleň v mestách, zalesňovanie).

Dohody o ďalších krokoch pripomienkovania výziev v téme Udržateľné sídla a krajina v kontexte zmeny klímy:

- Záujem o písomné pripomienkovanie návrhu experta vyjadrili: Alena Kozlayová, Juraj Melichár, Martina Paulíková, Zora Paulíniová, Elena Pätoprstá, Andrej Steiner, Lena Sýkorová (z prvého stretnutia Juraj Zamkovský).
- Expert na túto tému, Miroslav Mojžiš pripraví doplnený návrh znenia výziev do **11. apríla 2018**
- PDCS vytvorí zdieľaný dokument a sprístupní ho záujemcom o pripomienkovanie.
- Pripomienky na doplnený materiál experta je potrebné zaslať/vložiť do **16. apríla do 12:00 hod.**

Zápis spracovali: Anna Zemanová, Monika Gašparová, Peter Guštafík, Karolína Miková a doplnili Dana Šimová a Valéria Bankóová

Miesto a dátum: Bratislava 4. 4. 2018

[1]dokument [Východiská prípravy národných priorít implementácie Agendy 2030](#)